د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت
د پکتیکا در مسیر تاریخ سیمینار

پکتیکا او پکتیکا وال
- نالوستې حقایق اوهیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

خلاصه 2
پکتیکا او پکیتکا وال ـ نالوستی حقایق او هیری کارنامی یې 3
مقدمه... 3
د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه 3
سیمې ولسونه او تاریخ یې 4
د پکتیکا مشاهیر، مفاخر او تاریخی اماکن... 6
د پکتیکا والو نالوستي خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ... 7
د آزادۍ په جګړه کې.. 7
پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري!.. 7
د شورویانو د تهاجم په دوره کې.. 8
د کشمیر په آزادۍ کې د پکتیکا والو قرباني 9
مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام 9
له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری 10
نتیجه او سپارښتنې.. 10

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال- نالوستي حقایق اوهیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

خلاصه

دغه لیکنه د اوسنۍ پکتیکا په جغرافیې کې د میشتو ولسونو د یو شمیر داسې تاریخي کارنامو یادونه ده چې ډیری یې د تاریخ په پاڼو کې ثبت شوی نه خو په یادونو کې لا ژوندۍ دي. لیکنه تر ډیره حده د یوشمیر محدودو پیښو او حقایقو بیان دی چې په اوله ، دوهمه او یا دریمه خوله له هغه چا څخه چې د پیښو شاهد وو اوریدل شوی او را نقل شویدی. یو شمیر نور یې بیا د معتبرو اسنادو او ځانی مشاهدی له مخی لیکل شویدی. دا چې دغه ټولګه یوازی د لیکونکی تر ځاني تجربي او حلقو پورې محدوده ده، نو د ولس او مربوطه جغرافیې د ټولو نا لیکل شویو کارنامو او پیښو یوازی یوه نمونه بلل کیدای شی. له دغو ټولو سره بیا هم هیله کیږی چې دغه لیکنه به نورو څیړنو او زورو لیدنو ته لار هواره او ځوان لیکونکی او څیرونکی به دغه کار ته وهڅوی.

لکه چې ښکاری د پکتیکا میشتو ولسونو د جغرافیوی موقیعیت، تاریخ، او یا هم دواړو له مقتضیاتو سره سم په ډیرو ناغوښتل شویو معضلو کې په ارادي یا هم غیر ارادی توګه برخه لرلی وه او تر ډیره حده یې لویې کارنامی کړی. ډیری له دغو سر ښندنو څخه کیدای شی د هیواد د بین الدولی معاملو لپاره، په خاصه د ګاونډیو هیوادونو سره، د معتبرو تاریخی پیښو په توګه ثبت شی او د هیواد د منافعو لپاره د شواهدو په توګه ګټه ځینی واخستل شی او یا لږ تر تره له نورو (همسایه ګانو) سره د معاملی لپاره د هیواد او پکتیکا والو په ګټه وکارولی شی.

دلیکنی مهمه نتیجه له ماضی څخه د عبرت اخیستنه ده چې باید د سبا لپاره په یاد وی. بله دا چې د پکتیکا والو د قربانیو حق پر ځای شی. دا هم مهمه ده چې دغه حقایق د تاریخ په پاڼو کې د ثبتیدلو له لاری په بین الدولی معاملاتو کې د معتبروشواهدو په توګه د هیواد او هیوادوالو په ګټه و کارول شی. د ستونځو د حل لپاره د هغوی واقعی او علمی تحلیل هم یوه لزومه ده چې د پکتیکا والو د ستونځو په حل کې مرسته کولای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال - نالوستی حقایق اوهیری کارنامی یې

مقدمه

د هیواد ولسونو او مختلفو اقشارو په محلی او ملی سطحه د هیواد په ډیرو تاریخی پیښو او کارنامو کې یو ځایی او یا هم انفرادی توګه خپل مسؤلیت تر سره کړی او د قربانینو لـه لاری یې د دین، وطن او ولس حق ادا کړی وی. د پکتیکا په موجوده جغرافیه کې میشتو ولسونو هم دغه کار په پوره امانتداری سره تر سره کړی دی. استعماری قوتونو او له استعمار څخه د را پاته ناخوالو یوه ستونځه هم دا ده چې هغه ولسونه چې د استعمارچیانو لـه خوا د نقشی پر مخ د خط ایستلو په وسیله سره جدا کړي نو ستونځې یې اوږمهاله او کله ډیرې پیچلې هم وي. د پکتیکا سیمه او ولس لـه پاکستان سره د ډیورند د پـه لاس ایستل شوي کرښې پـه اوږدو کې تقریباً ۳۰۰ کیلو متره اوږ سرحد لري.دغه اوږد سرحد چې هیڅکله هم منل شوی نه او د عمل جامه یې نده لرلی، نو د ولسونو لپاره یې د ستونځو تر څنګ یو شمیر ګټور فرصتونه هم لرلی دی.

د اداري واحد په توګه د پکتیکا ولایت اوږده سابقه نلري اما د وخت حاکمانو ته یې تل اهمیت درلودلی وو. د ولایت په حیث تر تشکیل مخکي دورو کي د اداري واحدونو په حیث د دوو لویو ولسوالیو (کټوازاو اورګون) او د یوي حاکی (ګومل) منظوري د دغي سیمي د ستراتیژیک اهمیت ښکارندویي کوي چي لږ تر لږه مرکزي حکومت یي اهمیت درک کړی وو. سره لدي چي د موجوده پکتیکا ولایت نیمه برخه د غزني د ولایت او بله برخه یي د پکتیا د ولایت مربوطی وی، اما پکی میشت ولسونه دومره سره ګډ او نزدی وو چي په اداری واحدونو کي وېښلو نشو سره جلا کولای- ګډي لاري، ګډ مهارجتونه، یو شان معشیت، ګډي ګټي، ګډی ستونځی، مختلط منطقوي جوړښت، نژدي روابط، تر یوه حده ګډه ګومل، اونور یي داسي طبعي ځانګړتیاوي دی چي تر اداري واحد یي د نزدیوالي اغیز او رول ډیر زیات دی.

دغه سیمه د تاریخ په اوږدو کي ، د دوښمن د تیریو، پر دوښمن د غلبو، د دوښمن د مکر او تیر ایستني پالیسیو شاهده ده. د دغي سیمي ولسونو د پخواني برم څخه را پا ته غرور په وجه کله کله د انګریزانو په لاس د لوی ایستل شوي خط وجود هیر کړی وي او د دین د دفاع او اسلامي خاوري د دفاع لپاره یي د دوښمن له دوښمن سره هم ډغري وهلي دي.

په لاندي پانو کي د پکتیکا د سیمي او د پکتیکا والو په یو شمیر داسی کارنامو غږیږو چي سره لدي چي د یوه قوم د قربانینو ښي نمونی دی او باید ور باندی وویاړل شی اما تر ډیره د تاریخ له پانو پاته، نالوستي حقایق او هیری کارنامي بلل کیږي. له دغه ځایه څخه دا چي د سیمي او ولسونو دغه ډول کارنامي او قربانی په یادونو کي لا ژوندۍ دي نو لازمه ده د تاریخي حقایقو په حیث معرفي شي او د محلي او ملي امتیازاتو لپاره وکارول شي او لږ تر لږه د عبرت ، ویاړ او اهمیت له اړخه کار ځینی واخستل شي.

د دغي لیکنی اساسي هدف د پکتیکا او پکتیکا والو د ښي پیژندنی لپاره معلومات نشرول دي. هیله کیږی چي د سیمي او ولسونو د قربانیو مؤثق معلومات به په محلی او ملی سطحه د خیر او ګټی رسونی لپاره وکارول شی. هیله کیږی چي د دي لیکنی منځپانګه به نور محققین هم زورو څیړنو ته و هڅوی او پدي هکله به نوری لیکنی هم وشی.

د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه[1]

د پکتیکا ولایت د هیواد په جنوب ختیځ کي پروت دی. د سیمي د لویي برخي ارضي میلان یي له شمال څخه د جنوب خواته دی. د ولایت ختیځه نیمه خوا په طبعي ځنګلونو پټو غرونو پوښلي، خو لویدیځه نیمه خوا یي (د کټواز سیمه) بیا د غرونو د سلسلو تر منځ یوه هواره سیمه ده چي په شمالي سرکي تنګ مرتفعات او جنوبي خوا یي پراخه هواره سیمه جوړوي. د غرونو دوه لوړي څوکي ، چي دواړه یي په یوه نوم "د غومبر خولی" په نوم یادیژي یو بل ته مخامخ، یوه د سروضي او بله د اومني په ولسوالیو کي واقع دي، چي جګوالی یي تر 3300 متره زیات دی. د پکتیکا، ګومل، اورګون او د کټواز د نومونو څرک د تاریخ په اوږدو کي حتی د ریګویدا تر سرودونو پوري رسیږي، چي دا څرګندوي چې دغه سیمي به د زړو اریایانو د موسمي اوسیدو مېلي، څړځایونه او د مهاجرتونو لاري وي.

---

[11] د دغی لیکنی لومړی برخه د «منصوری امیر محمد (۱۳۹۲ هش) کال د «پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی» له مضمون څخه را اخیستل شوی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمي ولسونه او تاریخ یې

د «برمل، زرمل ، فرمل او ګومل» د یوه ولسي کیسه ایز روایت له مخې، لومړي درې ورونه او یوه یې خور وه، چې هر یو یې د زرمل (اوسنی زرمت)، فرمل (اوسنی اورګون)، برمل او ګومل په سیمو کې میشت شوی وو او له دغه ځایه دغه سیمې په دغو نومونو شهرت لري. د پکتیکا په سیمه کې مختلف قومونه، لکه ګیانخیل، وزیر، ځدراڼ، سلیمانخې، سیدان، پیرکوتیی، دیګان، اندړ، فورمولي او نور میشت دی چې لویی قبیلی یې خروټي او سلیمانخیل دي. داسي ښکاري چې اکثریت دغه قبیلې چې کله له خپل اصلی ټاټوبي، یعني د غور له سیمې، څخه را کوچیدلي وو نو کوچیانی ژوند یې درلود چې د و خت په تیریدو سره د پکتیکا په سیمه کې داسې میشت شوي چې د ولایت په ختیځه غرنی برخه کې خروټي او نور قامونه او په لویدیځه هواره سیمه کې یې د سلیمانخیلو قامونه میشت شوي دي.

د ګومل د نوم او جغرافیې څرک په مختلفو تاریخي روایاتو کې ترلرې لیدل کیږي. په ریګویدی سرودونو[2] کې د "ګوماتی" د سند په غاړه د اریایي قبیلو تر منځ د جګړې یادونه شوې او د محققینو په نظردغه د ګوماتي سند همدغه د ګومل د سند تاریخي نوم دی. د ګومل دره د تاریخ په اوږدو کې د «خراسان» (د اوسني افغانستان جنوبي، مرکزی برخې او هلمند د سند حوزه) او «دمان» (د اټک د سند حوزه) تر منځ د تلو راتلو لاره وه چې لا تر اوسه هم د موسمي کوچیانو د کډو مسیر دی. د «دمان» او «خراسان» نومونه لا تر اوسه هم د سیمې د کوچیانو په خولو کې دی او په همدغه پورته یاد شویو سیمو باندې یې اطلاق کیږي. وایی چې د سلطان محمود غزنوی لښکرې هم د ګومل د درې له لارې هند ته تلې او راتلې. لکه چې په یوه تاریخي لنډۍ کې یې داسې یادونه راغلې ده:

که د خانو لښکرې راغلې ز ه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

ملک خانو چې اصلي نوم یې خان محمد وو، د سلطان محمود غزنوي په لښکرو کې د غلجیو د یوه لښکر مشر وو او د خپلې میړانې له لارې یې داسې شهرت موندلی وو چه پیغلو به په لنډیو کې یاداوه[3].

د ګومل نوم په ډیرو متلونو او ولسي کیسو کې هم یاد شوی دی، مثلاً دا متل چې " اوبه د ژوب نوم د ګوملې" د دې حقیقت بیانوونکۍ دی چې ګومل په تاریخ کې هم د سیمې له ډیرو مشهورو نومونو څخه وو. همدا راز دا متل چې " که ګومل وچه ده خو دود یې روان دی" د دې سیمې د جامع او منل شویو عنعناتو د قوت ښکارندوی دی. دا متل چې "تر وزلی ورور پری اینبی ګومل ښه ده" هم مختلف تعبیرونه لري. او پدې متل کی چې "د مړی پور له ګوملی ده" هم د دې سیمی د یو ډول ځانګړو عنعناتو رازونه پټ دی. بالاخره دا متل چې " مړ یې تورانۍ کړ په ګومل یې کډی ځی، خدایه زور غواړی بدی" دا بیانوی چې که ګومل د برمنو، سوبمنو لار او یو طبعی مسیر وه خو د بی مرکزه ټولنو د ناسالمو رواجونو له لاسه د غمجنو کډو لار هم وه.

د ګومل دره تر ډیره پورې په طبعي ونو نیمه پوښلي غرونو، چې په ځینو سیمو کې ګڼ او نور یې بیا ډیر یوه دوی دی، تشکیلوی. خاوره یې ډیره حاصل خیزه او هوا یې د باغونو او میوه دارو ونو لپاره ډیره مناسبه اوښه ده.

د اورګون نوم او سیمه هم یواوږد تاریخ لري، چې یادونه یې د ریګویدا تر سرودونو را وروسته په اوومه میلادي پیړی کې د چینایي زایر او سیاح "هیون تسانګ" په یاداښتونو کې هم راغلی دی. هیون تسانګ، چې زموږ د هیواد ډیری سیمې یې د بودایي معابدواو بودایي دین د مراکزو او دیني زده کړو د تر لاسه کولو لپاره لیدلي وې، د اورګون د سیمې یادونه یې هم پخپلو یاداښتونو کې راوړې ده. هیون تسانګ په خپلو یاداښتونو کې د «اوه رګونه» نوم یاد کړی دی او غالباً به د اوسني اورګون په سیمه کې کوم بودایي معبد او مرکز موجود وو چې نوموړی سیاح ور څخه لیدنه کړې وې.

د اورګون د نوم په هکله یو شمیر روایات موجود دی چې نورو ژورو څیړنو او مباحثو ته ضرورت لری. ځینې وایي چې د اورګون نوم د "هر ګوند" له کلیمې سره اړیکه لري او دا ځکه چې مختلفي طایفي پکې اوسیږي. داسې ښکاري لکه چه د اورګون کلمه د " اوه رګونو"د کلمې اړول شوی شکل وي ، چې معنی یې (اوه) (رګونه) دي. د اوبو د «رګ» اصطلاح اوس هم معموله ده او تر مځکه لاندی د اوبو د سیر، تګلاری یا چینل معنی لری. ویل کیږي چې دا سیمه تر مځکې لاندې د سطحي اوبو غني منابع لري او داسې ښکاري لکه چې له اوو خواوو به د غرونو لاندی اوبه دلته سره را ټولیږی، د «اوو» «رګونو» چې بیا به «اورګون» شوی وی، په نامه یې شهرت موندلی وی.

[2] کهزاد احمد علی (۱۳۴۶ هش) افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان.
[3] . (رفیع حبیب الله (۱۳۸۶ هش) . د « کتابونه دریابونه » کتاب په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کټواز د نوم څرک په لیکلو اثارو کې لږ تر لږه تر لسمې میلادی پیړی پوری لیدل شوی دی. منهاج الدین سراج جوزجانی په خپل مشهور کتاب طبقات ناصری[4] کې د «کته واز» دسیمی نوم اخلی او دهغی سیمې د دوو پهلوانانو نومونه یادوی چې د سلطان علاو الدین غوری په لښکر کې یې دغزنی د ښار د نیولو په وخت کې مهم رول درلودلی وو[5]. د کټواز سیمې جغرافیوي جوړښت او نوم ته په کتو سره داسې ښکاري چې د «کټواز» د نوم اصل به له دوو سوچه پښتو کلمو څخه را منځته شوی وی یعنی «کښته خواته فراخه شوی سیمه». د کټواز سیمه هواري برخې لري چې د ختیځ او لویدیځ لخوا د غرونو د لړیو تر منځ پرتې دي، چې دغه ډول ارضي جوړښت یې د دې سبب شوی چې ترمځکی لاندی د اوبو ښې زیرمې و لري. د کټواز په سیمه کې د نفتو زیرمې کشف شوې وې چې په ۱۳۵۰سمې لسیزې کې یې کومې فرانسوي کمپنی ته د استخراج قرارداد ورکړل شوی وو، عملي نه شو او د شورویانو غوبل هر څه سره ګډ وډ کړل.

د پکتیکا د ولایت مرکز ښرنې په سیمه کې د پټنې د غونډۍ په نوم د بودايي دورې یو معبد ته ورته غونډۍ موجوده ده ، سره لدی چې د معبد کوم اثارپکی ندي پاته، خو د جوړښت او شکل له مخې ښکاري چې د ګردیز په سیمه کې د بالاحصار د غونډۍ په شان به د زنبیلشاهانو له دورې سره اړیکې لري. ځینې ولسي روایتونه هم د دی خبری اشاری کوی چه دغه غونډۍ به یو بودايي معبد وو. دغې سیمې ته نژدی د متاخان په سیمه کې دې ته ورته دوه نوری غونډۍ شته چې د ولسی روایاتو په حواله د زمبورکشا هانو په دوری پوری اړه لري. ولسي روایتونه وایی چې د هغه وخت درې خونډې وې چې هرې یوې یې په دغو غونډیو باندې خپل محل جوړ کړی او په سیمه یې فرمان روایي کوله. دې ته ورته یوه بله غونډۍ د یوسف خیلو په سیمه کې هم وه چې غالباً به د دغو دریو غونډیو غونډی اهدافو لپاره او یا د بودایي معبد لپاره کاریدلې وه. له بده مرغه چې یاده شوې غونډۍ شپږ اووه کاله مخکی، ظاهراَ د امینتی ملحوظاتو له مخې، له مځکی سره داسی هواره شوه چې سره لدی چې د زمانی ترخو یې مقاوت نه وو مات کړی، خو د بی رحمه عسکری بلدوزرو په غوغا کې یې چا د ژړا آواز هم وا نه وریده.

د پکتیکا د سیمې په زړه پورې طبعي ښکلا او ښایسته پاکه هوا او اوبه یې د ډیرو لپاره د ژوند یو ارمان بلل شوی، لکه چې په یوه نیمه منظوم محلی متل کې وایی: یوه مې دی **سره وزه** وای او نو ر مې **هیڅ څه** نه وای، خو چې کور مې په **سروضه** وای!

د پکتیکا ولایت درې مهمې سرحدې لارې (د وازیخوا له لارې له کویټې سره، د سروبې له لارې له وانه او دیره اسماعیل خان سره او د اورګون له لارې له میرانشا او پیښور سره) لری چې ګمرکی عایدات یې یو وخت د ولایت ټول مصارف پوره کول او د هیواد د ملی عایداتو لپاره یو مهم عایداتی مدرک کیدای شی. له بده مرغه پدې اخیره لسیزه کې یې لا تر اوسه هم د تنظیمولو لپاره کومه اراده هم نه ښکاری او داسې ښکاری چې مرکزی حاکمان خو لا ور باندی خبر هم نه دی. برسیره پردې د مرکزي اسیا او هند د بحر (د کراچۍ له لاری) تر منځ تر ټولولنډه ترانزیتی لاره هم په افغانستان کې د پکتیکا له لارې څخه شمیرل کیږی.

د پکتیکا د ولس په ډیرو ناخوالو برسیره، د سیمې د طبعي زیرمو او خدای ج ور کړي نعمت په نسبت د اوسیدونکو بیرحمانه چلند د ولس د بدبختیو یو مهم عامل دی چې د راتلونکی نسل لپاره د یو بد مرغه خطر د زنګ آواز ځینې اوریدل کیږی. د سیمې د بی مثله ښکلو طبعی ځنګلونو ونې په بیرحانه ډول له منځه وړل کیږی. د سیمې د غرونوارتفاعات داسې دی چې د هند د سمندر مرطوب تاوده بادونه ور سره لګیږی او د الله ج په حکمت سره د طبعی ځنګلونو د را شنه کیدو سبب شوی دی. په دغو ځنګلونو کې یو شمیر داسې ونی لکه منځی او شنې پیداکیدی چې د کیفیت نمونه یې د نړی پر بل هیڅ ځای کې نه ښکاری. له بده مرغه دغه ځنګلونه د ولس د لوږی، بی روزګاری او تر ډیره حده د نا آګاهی/ناخبری له امله پاک خواپاکی جارو شول او تقریباً دغه ډول ونې پکې ختمې شوي دي. داسې ښکاري چې اقلیم هم له خلکو سره دوښمني را اخیستي وي او یا به یې له خلکو څخه د دوی د بې رحمی د غچ اخیستنی اراده کړې وي، چې دغه ډول ونې نورې نه شنې کیږي او که شنې هم شي، نو د پالنې او ساتنې غم او نیت یې له چا سره نشته.

بله لویه بدمرغی د مځکی لاندی اوبو څخه بیرحمانه او غیر اقتصادی ګټه اخیستنه ده. په ټوله ، خو په خاصه د کټواز او سروبی په سیمو کې، له درې څلور لسیزو را هیسې د زورو څاګانو کیندل او د هغو له اوبو څخه د کروندې لپاره ګټه اخیستنه شروع شوی ده. سره لدې چې ولسونه اوبه د زړه په وینو د مځکې له تل څخه را باسی او کروندې

---

[4] دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د طبقت ناصری د منهاج الدین سراج جوزجانی په حواله.
[5] د نوموړی پیښی تفصیل لاندی ولولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديِ خړوبوي، خو محصولات يې بيا تر مصارفو کم وي. يوه وجه يې له منابعو څخه غير فني ګټه اخيستنه ده ، خو بل دليل يې د محصولاتو لپاره د بازار نشتوالی دی. عمده زراعتی محصولات يې وچې او شنې ميوې دي؛ لکه زنغوزی، انګور، هندوانې، منې، سبزيجات او نور. داچې نه بازار لري او نه د هيواد نورو مارکيټونو ته لارې لري او د صادرولو لپاره يې نه مرسته شته او نه مشوره، نو دغه محصولات اکثراً په ډير نازل قيمت خرڅيږی، چې اکثر وختونه د ولسونو لپاره د نور اقتصادی تاوان عامل هم وی.

په اوږد مهال کې يې بله اساسی ويره دا ده چې که له دغو اوبو څخه په دغه ډول بيرحمانه ګټه اخيستنه دوام وکړی، نو يو وخت به دا هم ختمی شی او د وچکالی د دوام په صورت کې کيدای شی چې تر مځکی لاندی د خلا د را پيداکيدو سبب شی چې د لوی بشری ناورين د رامنځته کيدو ويره هم ځينی کيدای شی.

د پکتيکا مشاهير، مفاخر او تاريخی اماکن

د پکتيکا ولايت سر ه لدې چې د ټولنيزې ودې او هوساينې له اړخه د هيواد يو تر ټولو غريب او له نظره لويدلی ولايت بلل کيږی، اما په نزدې او لرې تاريخ کې يې داسې نوميالي په خپله غيږ کې هم روزلي او لوی کړي چې په کارنامو يې وياړ کيدای شي. په لاندی کرښو کې يې د ځينو يادونه کوو.

1) سيدال خان ناصر چې د ميرويس نيکه سره يې د ګرګينيانو په ضد پاڅون کې ونډه لرله او وروسته بيا د شاه محمود هوتکی د وخت مشهور سپهسالار شو، يو با تدبيره افسر او پياوړی جنګيالی وو چې هيوادوال يې په کارنامو وياړي. سيدال خا ن په قوم ناصر وو او پلرونه يې د پکتيکا ولايت د اوسنی وازيخوا د سيمې اوسيدونکي وو. د وازيخوا ناصرو د ميرويس نيکه اواز ته لبيک ووايه او کندهار ته ورغلل اوبيا يې هلته استوګنه غوره کړه[6]. د ايران تر نيولو او بيا د هوتکيانو تر سقوط وروسته د سيدال خان ناصري کورنۍ د کابل شاوخوا سيمې ته ولاړل او هله ميشت شول. د کابل د ښار د خير خانی په سيمه کې يوه مشهوره ليسه د سيدال خان ناصر په نوم نومول شويده.
2) وايي کله چې سلطان علاو الدين جهانسوز د خپلو ورونو د وژنې د غچ اخستلو لپاره له غور څخه په غزنی د حملې کولو لپاره راغی، نو د غزنی واکدار پاچا، سلطان بهرامشاه، د ګيلان سيمې ته هيئت ور وليږه چې له حملې څخه واوړي. بهرامشاه ځواب ور وليږه چې « ته زما زور نلرې، زه لوی لښکر او فيلان لرم». علاوالدين په ځواب کې ورته وويل چې « که ته فيلان لری، زه خرميلان لرم». زه به د خپلو ورونو انتقام خامخا اخلم. علاوالدين خپل دوه پهلوانان، چې د لښکرو مشران هم وو، را وغوښتل او ورته ويی ويل چې ما بهرامشاه ته داسې لافې کړې دي، اوس به نو تاسې له فيلانو سره مقابله کوی. دغه پهلوانان چې يو يې سام حسين او بل يې سام پنجی نوميدل، د اوسنی پکتيکا د ولايت د کټواز له سيمې څخه وو. کله چې جنګ و نيښت، نو هر يو د دغو دوو پهلوانانو څخه له يوه يوه فيل سره مخامخ شول. دوی هر يو د فيلانو تر ځل لاندی ور ننوتل او د هغو په زړونو کې يې توری خښی کړی. سام پنجی تر فيل لاندی شوو او له فيل سره يو ځای ومړ، او سام حسين په فيل بريالی شو. د بهرامشاه لښکر ماتی وخوړه او علاوالدين د غزنی ښکلی ښار، چې په اسلامی ادب کې «عروس البلاد يعنې د ښارونو ناوې» بلل کيده، ونيو او ويې سوځاوو[7].
3) د هيواد له ډيرو نوم ورکو عالمانو او د پښتو ژبی د اديبانو او په پښتو ژبه د ليکوالانو څخه يو هم نواب ګوملی دی. نواب ګوملی په پښتو ژبه د خلقت په نوم د قرآن عظيم الشان د څو سورتونو يو تفسير ليکلی وو چې بيا د انګريزي هند د ډيلی په مطبعه کې چاپ شوی وو. د خلقت يوه نسخه ما ليدلې وه او را سره وه خو را څخه بې در که شوه. نواب ګوملی له لومړنيو ليکوالانو څخه وو چې د سيد احمد لودين، چې په کاکا مشهور وو، پشان يې د پښتو د ليک دود لپاره د هيجايي طريقې رواجول غوښتل. نواب ګوملی د خلقت په سريزه کې د هيجا په طريقه د دوه حرفي، درې حرفي او نورو کليمو د ليکلو طريقې بيان کړې دي[8]. نوموړی برسيره پردې چې يو عالم او ليکوال وو، د انګريزانو پر ضد په جهاد کې يې هم لويه ونډه لرله.

نواب ګوملی د پکتيکا د ولايت د ګوملی د ولسوالی اوسيدونکی وو چې ذوذات يې اوس هم هلته اوسی او د نواب کلی په نوم شهرت لری.

---

[6] له بينوا ويبپاڼی څخه په مننه.

[7] ددولسم ټولګی د دری په کتاب کی له طبقات ناصری څخه.

[8] نواب ګوملی، خلقت د قرآن کريم د څو سورتونو پښتو تفسير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د ولایت په مربوطاتو کې یو شمیر متبرکه اماکن او زیارتونه، چې د ډیرو خلکو د توجه وړ دي، هم شته؛ لکه: اسماعیل ګرندی، ماما ګرندی، غني آبا، دیوانه بابا، حیات آکا، شاه بیک آبا ، باباجی صاحب، او نور، چې هر یویی د ملنګی او قلنګی تر څنګ د ولیتوب د مرتبو او برخو څښتنان بلل کیږي.
د ولس په مړو او تیر نسل کې شاشی کمرانی، خان فتح خان، بیرګټ نعمت، با جان پرکمشر، پرکمشر انګور وزیر، جنرال عبدالحکیم کټوازی، ریس خمارالدین، علاقه دار جمه ګی، ملک منصور، ملک سیف الدین، صاحب جان خان، مولوی محمداعظم، تحصلدار عبدالکریم، کاکا مبارک، د شاوزه خلیفه صاحب، ملک دوست محمد زاولیخیل، د ګیان مولوی صاحب او یو شمیر نور د سیمې او ولس یو شمیر مدبر، بزرګان، زړه سواندي، میړني، دلاوران، سخیان او د قوم او ولس د خادمو مشرانو نومونه دي چې د قوم له مشاهیرو څخه شمیرل کیږي. د موجوده نسل په مړو کې یوازې د شورویانو د تهاجم په وخت کې د لومړنیو شهیدانو نومونه لکه شهید قاضی ولی محمد، شهید انجنیر جمعه ګل، شهید جګړن شیرعلی، شهید معلم غازی مرجان، د سلیمانځو ملا صاحب او نور یادولای شو. د شهید ځوانیمرګ داکتر عید محمد چې د ولایت، سیمې او حتی هیواد په سطحه یوازینی ځوان متخصص داکتر او د سیمې یوه هستی وو، د طبابت په څانګه کې یې دوکتورا (پی ای ډی PhD) لرله، هم یادول لازمی بولم..ډاکتر عیدمحمد پنځلس کاله مخکی چې کله د دوکتورا له تحصیلاتو سره هیواد را شتون شو سره لدې چې په مرکز(کابل) کې یا شخصي سکتور کې د هر ډول امتیازاتو او مقام بیشنهاد ورته کیده خو ده د خپل ولس د خدمت لپاره په پخپل ولایت کی خدمت شروع کړ خو زموږ د بدقسمتي له امله د ولس او هیواد د خدمت ارمان د پوره کولو په ځای خاورو ته ور سره یوړ.
په ژوندو کې بیا د پیاوړی رسام او د قرآن عظیم الشان د ښکلی خطی نسخی تیاروونکی استاد ګلمیر نوم یادولای شو.استاد، که څه هم ډیر هنری کارونه تر سره کړی خو نوم ورکی رسام او خطاط دی او غالباً چا یې نوم هم ندی اوریدلی.

د پکتیکا والو نالوستې خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ

د آزادي په جګړه کې

د سپهسالار نادر خان تر مشري لاندې پداسې حال کې چې د پکتیکا میشتو مجاهدینو وانه ونیو او د ټل چاونۍ محاصره او د انګریزانو لخوا د تخلیې په درشل کې وه چې د کابل لخوا د انګریزانو د سولی د خبرو وړاندیز ومنل شو او پدې ترتیب مجاهدینو ته د متارکی او حتی د په ښاتګ لاربښونی اعلان شوی. که څه هم ولسونو د جهاد د دوام ناری وهلی خو مرکزی حکومتی یې غږ نه اوریده. سید رسول (۱۴۰۵ هش) لیکي چې کله چې د وزیرستان مجاهدینو انګریزان پسې اخیستي او په اصطلاح لوری یې ځینی ورک کړی وو، خو د کابل حاکمانو له انګریزانو سره د سولې معاهده کوله. په وانا کې ملک هفته خان د ملا حمزالله په مشوره یوه جلسه جوړه کړه چې د جهاد دوام یې غوښت. په دغه جلسه کې د سیمې مشرد نا هیلی او ګیلی په شکل داسی ویلی وو:

بجرم عشق تو ام میکشند غوغائیست

تو بر سر بام ای چه خوش تماشائیست[9]

(۴۵ مخ)

د وانه فتحه شوی سیمه وروسته بیا له انګریزانو سره د د تورخم په نزدیو کې د لعل پوری اوګوشتې په سیمه تبادله شوه.

پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري!

د سیمي ولسونو په تاریخ کې د پکتیکا ځیرمه د هیواد سرحدات په خپله ساتلي دي. د پکتیکا په سیمه کې سرحدونه د ولسی مشرانو په وسیله د قومی ملیشو لخوا ساتل کیدل. دولتی آمینتی قواوی د پکتیکا په سرحدی سیمو کی کوم خاص وجود نه درلود. تر اوسه لا هم د ولایت په سرحدی سیمو کې د هیواد فوځی او آمینتی قواوی د ډیورنډ له کرښې څخه په شلګونو کیلومره را د ننه پراته او ډیر کمزوری موجودیت لری. د مثال په توګه په ګومل کې د هیواد امینتی او اداری واحدات تر ۷۰ کیلو متره نشته خو سرحد ارام ساتلی شوی دی. همداراز د وازیخوا په سیمه د دولت حضور له

[9] سید رسول (۱۴۰۵ هش). نظری به عهد سلطنت آمانی، (۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرحد څخه لرې شلګونه کیلومتره لا نشته. لدې سره سره بیا هم په دغو سیمو کې د ولسونو د تاریخي ذمه وارۍ له برکته سرحدونه په آمان او دوښمن د سترګو ور اړولو جرآت هم نه کاوو. د دې واقعیت تاریخي عوامل شاید د سرحدي ملیشو وجود وی چې په دغو سیمو کې سرحدات د ولسونو له برکته داسې په امان دی لکه لویه کلا چې به ور باندې را ګرځیدلی وی. پخوانیو حکومتونو د اوسني پکتیکا د ګومل او برمل د سیمو یو شمیر قومي ولسي مشران د سرحد ساتلو لپاره توظیف کړی وو چې د ځینو قومي مشرانو نومونه یې لاندې ذکر کیږی:
برګټ نعمت، پرکمشر انګور وزیر (چې د انګور اډې ښارګوټی اوسیمه یې په نوم ده)، پرکمشر باجان، صوبه دار خواجه ګی، نعمت خان رډ، اکبر جان، کامران، سیف الرحمن، ببرک خان او نور.
د طالبانو د واکدارۍ په مهال یو وخت د وازیخوا سره نزدې د ډیورنډ د کرښې ها خوا د دو قومونو تر منځ د مځکې په سرلانجه پیدا شوې وه او یو شمیر کورنی د پکتیکا د کټواز سیمې ته را نقل شوې وې. د لانجې د حل لپاره افغاني خوا یوه جرګه وټاکله چې غړي یې د پکتیکا د یو څو مشرانو او عالمانو په شمول با رسوخه مشران او ځینی یې د دولت غړي هم وو. له جرګې څخه وغوښتل شول چې د ډیورند د کرښې ها خوا سیمې ته ورشي تر څو د منازعې سیمه په خپله وګوري. کله چې د جرګې غړي هلته ولاړل نو د پاکستاني دولتي مامورینو لخوا یوه دفتر ته و بلل شول. هلته یو لوړ رتبه فوزی افسر پیشنهاد ور ته وکاوو چې که د دوی رضا وي نو دوی (د پاکستان لوری) حاضر دي چه د ډیورنډ کرښه شل، دیرش یا څلویښت کیلومتره له اوسني موقیعیت څخه ها خوا ومنی. افغاني مشرانو په چل سره ځان ځیني خلاص او ورته ویلي چې دوی مصلحتي جرګه ده نه د دولت نماینده او د معضلې د حل لپاره راغلي دی.
دغه تاریخي پیښی او شواهد شاید ددې واقیعیت یو دلیل وی چې د پا کستان حکومت دغه سیمې تر ډیره وخته لا د ځان نه بللې او تر دغو اخرو پورې یې په سیمه کې کومه خاصه مداخله نه کوله. داسې هم ویل کیږی چې پدې اخروکې امریکایانو پاکستان ته د ډیورنډ د کرښې بله (نوی) نقشه[10] ورکړی وی او بیا نو شاید د پاکستان ایله زړه منلې وی چې دغه سیمې دوی ته ور کړل شوی وی او امریکایان یې هم ورکول غواړی.

د شورویانو د تهاجم په دوره کې

د شورویانو د تهاجم په دوره کې د پکتیکا ولایت د هیواد یوازیني سیمه وه چې موټر رو لارې پکې وې او د هیواد د ټولو خلکو په مخ د بشپړ آمنیت سره، او تر دې زیات، د ولس د بشپړې اسلامي همکاري او مسؤلیت د احساس سره بې له تبعیضه او ازاره د هر چا په مخ خلاصې وې او د هیواد هر وګړی ځان پکی داسې باله لکه په خپل کلي او کور کې چې وی. د مهاجریدونکو وطنوالو، مسافرینو، مجاهدینو او نورو لپاره د پکتیکا د ولایت لارې د بشپړ امن او د اسلامي او وطني اخلاقو او اخوت یوه ډیره ښه نمونه وه او ولس بیله هیڅ ډول تبعیض او ازار څخه د ټولو په خدمت کې پوره اخلاص درلود او مسؤلیت یې باله. د دې لپاره چې بی وزلی مسافر وطنوال د کلیوالو له خوا د میلمنو په حیث وپالل شي، په هغه وخت کې په ځینو سیمو کې حتی د لویو لارو په سر د پرتو کلیو سره نزدی د هوټل جوړیدو اجازه نه ورکول کیده (مثلآ سپینه (اومنه)، پاسنی (سروبی) او نورو کلو کی).
د پکتیکا سیمه د شورویانو له تهاجم سره د مخالفت او مقاومت لومړنۍ سنګر وو. د هیواد له آزادو شویو ولایتونو څخه لومړنی ولایت وو. همدغه وجه وه چې شورویانو د پکتیکا په ځینو سیمو، مثلآ اورګون او سروبی کی په بی رحمی سره دومره ډول ډول بمونه استعمال کړی وو چی شاید نمونی یې د هیواد په محدودو سیمو کی ولیدل شی. د پکتیکا په لویو سیمو کی اوسیدونکی د بیرحمانه بمباریو له وجی حتی ټوله سیمه په یوه ورځ او شپه کی له کورو وتلو ته داسی مجبور شوی وو چی د پخلی دیګونه یې په نغری پاته شوی دی (مثلآ د اورګون او سروبی ولسونه). د دغی دوری ډیری ناخوالی شته خو د ولسونو د دغسی بی حده قربانیو یادونه یې هم چا ونه کړه.
د دغې دوری یو بل مهم اړخ دادی چې سره لدې چې د هیواد د نورو سیمو په شان د پکتیکا وسلونه هم په مختلفو احزابو کی ویشلی او بسیج شوی وو او ټول یې خپلو احزابو ته متعهد او وفادار وو، اما خپل منځی اختلافونه یې هیڅ وخت هم د جګړو تر سرحده نه وو رسیدلی. سره لدې چې د ټولو جهادی احزابو مخور مشران، طرفداران او مسلح افراد او ګروپونه پکی وو، حتی د کلیو په سطحه ولسونه لاسره ویشلی وو، اما بیا هم پدې ټوله دوره کی، د یو دوو پیښو په استثنآ، د ولایت په ټوله ساحه کی یو تن هم په خپل منځی جګړو کی نه دی وژل شوی. سره لدې چې د هیواد

[10] څو کاله مخکی چې کله پاکستاني قواوی د ننګرهار ولایت سرحدي سیمې ته ځیرمه په سیمه کی د امریکایی قواو له خوا په تخلیه شویو مراکزو کی ځای په ځای کیدل او په سر یې شخړه وشوه، یو دلیل یې هم داسې ښودل کیده چې پاکستانیان یوه بله نقشه لری چې امریکایانو ور کړی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نورو ولایتونو او سیمو که لا څه چی د پکتیکا ولایت څیرمه زرمت (پکتیا) او شلګر (غزنی) ولسوالیو کی لسګونه او حتی سلګونه کسان په یوه او بل نوم وژل شوی وو.

د کشمیر په آزادي کې د پکتیکا والو قرباني

کله چې په ۱۹۴۷م او۱۹۶۵م کلونو کې د هند او پاکستان تر منځ د کشمیر په سر جنګونه وشول، نو د پاکستان حاکمانو د سرحد ولسونو له اسلامي احساس څخه د ځان په ګټه ښه کار واخیست. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو یوه برخه کوچی او نیمه کوچی زوند درلود او حتی یو محدود شمیر یې لا تر اوسه هم کوچی زوند لری- مثلا، دوتانی، سلیمانځی، کم شمیر خروټی (زاولی خیل، امندخیل) اوسلیمانخیل (تاروخیل/ علیخیل). په عمومی توګه ولسونو، په خاصه کوچی ولسونو ته د ډیورنډ کرښه هیڅ معنی نلری او د سرحد ها خوا هم د خپل هیواد برخه ور ته ښکاری. د پاکستان پخوانیو حکومتونو د دغو ولسونو یو شمیر مشرانو ته د «لیډر پونده» په نوم هویت ورکړی وو او پدې ترتیب یې منلی وه چې دغه ولسونه د دغی سیمې واکداران دی او حق لری چې چیری چې وغواړي واوسیږي[11]. کله چې په پاکستان سخته راغلې نو د اسلامي ورورولي له مخې یې په ډیر چل سره د دغو کسانو څخه د جنګ لپاره مرسته غوښتلی او کار یې ځینی اخیستی دی.

بله دا چې ولسونو د ډیورنډ کرښه نه منله او دا چې پخوا کشمیر هر وخت زموږ د هیواد یوه برخه وه نو داسی به یې بلله لکه چې د خپل هیواد لپاره جګړه کوی. بله مهه خبره دا هم وه او حتی لا تر اوسه هم ده چی د کشمیر مسئلی ته د اسلامی خاوری او مسلمانو څخه د دفاع رنګ ورکول کیده او حتی لا ور کوی کیږی. همدغه مسئلی و ی چی د ۱۹۴۷ م او ۱۹۶۵ م کال په جګړو کې پکتیکا میشت ولسونه د پاکستانی کشمیر په نیولو کې په مقدمه کرښه کې وو. د ۱۹۴۷ م کال د کشمیر د جنګ د یوه تن له خولی می اوریدلی دی چې دوی د جمو کشمیر لویه برخه نیوی وه. د دغو ولسی لښکرو شاید ډیر مشران وو او شاید ډیر یې وژل شوی هم وی، خو دا چې نه یې قیادت وو، نه واحده قومانده او نه یې څوک د پوښتنی وو، نو هیڅ کره معلومات نشته. د ۱۹۶۵ م کال د جګړی د یوه ګډون کوونکی کس له خولی می اوریدلی وو چې کله چې د هند او پاکستان تر منځ اوربند وشو نو پاکستانی فوځیانو ولسی لښکری محاصره او په زور یې له صحنی څخه را لری کړی . راته ویلی یې وو چی د دوی د یوه کنډک قوماندان چابک آغا (د اورګون د سیدانو) وو. نوموړی را ته ویلی چې کله چې دوی د پاکستانی فوځیانو لخوا محاصره شول، نو تر هغو یې مقاومت کاوو چې کله یې قوماندان، چابک آغا، په لاس ټپی شو. تر هغه وروسته بیا دوی ټول د فوځیان پلاس بندیان او تر یو څه وخت وروسته بیا خوشې او له سیمې څخه را وشړل شول.

مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام

د هند لویې وچې ته د افغانانو تګ را تګ د غلجیانو له زمانې را نیولی بیا تر غزنویانو، ابدالیانو او حتی محمدزایانو پورې اوږده سابقه لري. محمد غلجی زر کاله پخوا په بنګال کې لومړنی افغان پاچا او په سیمه کې د حکومتی نظم جوړولو مؤسس بلل کیږی[12]. افغانانو، او بیا په خاصه د اوسني پکتیکا میشتو ولسونو په برطانوي هند کې لا پخوا کاروبارونه لرل. د هند او پاکستان د جلا کړون څخه وروسته هم ډیر شمیر افغانان د بنګال او هند په ډیر سیمو کې په تجارت او کاروبار مشغول وو. اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل خو یو کم شمیر یې په پخوانی نوم دوه تابعیته زوند هم درلود.

په ۱۹۷۱م کال چې د بنګله دیش د جوړیدو په سر جګړه پیل شوه نو د پاکستان حکومت بیا هم له یوه نیرنګ څخه داسې کار واخیست چې بنګال ته یې پښتانه جنرالان د جنګ د ګټولو په هیله ور ولیږل- جنرال نیازی او جنرال ټیکه خان دوه نومونه وو چې که په ختیځ هر څوک وو خو نومونه یې پښتنی ښکاریدل. د بنګالیانو د بیلتون په جګړه کې د هند مداخله د جګړی بی رحمه شکل نور هم تند کړ. بنګالی عوامو دا نشوه درک کولای چې پښتانه (چې اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل) د پاکستانی فوځیانو سره تمیز کړی. په غالب ګمان پاکستانی حکامو هم غوښتل چې په غیرتمنو او قوی هیکله پښتنو پوری، چې پخوانی تاریخ یې هم له میړانو او سوبو ډک دی او په سیمه کې په توره اومیړانه ښه پیژندل شوی وو، ځان تیر کړی.

په بنګال کې د افغانانو (او په خاصه پکتیکا والو) شمیر که څه هم معلوم نه وو خو ډیر وو. د پکتیکا د سیمې ډیر ځوانان چې هلته یې کاروبارونه کول ورک او نادرکه شول. د ځینو مصاحبو په حواله په ډاکه او نورو سیمو کې د

---

[11] یو له دغو پوونده مشرانو څخه خلیفه محمد اسلم نومیده چې د کویټی د حضرتانو مرید، خلیفه او په ولسی معضلو کی یې مشاور بلل کیده او په پکتیکا کی د سپینه د کلی اوسیدونکی وو.

[12] علامه حبیبی (۱۳۴۶ هش) تاریخ مختصر افغانستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالخالق سلیمانخیل او محمد جان لنډيزی تر مشری لاندی د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو ځوانان چي هلته اوسیدل، د ځان د خلاصون لپاره سره بسیج شوی وو. که څه هم کره شمیر يې ندی معلوم، خو تر ۲۰۰-۳۰۰ تنو پورې ځوانان ورک شول. د ځینو کیسو له مخي دغه ځوانان په ډیره بي رحمي سره داسی وژل کیدل چي لومړی به يې وینه ځینی ایستله او بیا به يې دسند اوبو ته لاهو کول. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو (په خاصه کټواز، سپینه، اورګون) داسی کورنی هم وی چي څو تنه يې لا درکه او وزل شوی وو. دا چي نه يې دولت پوښتنه کوله او نه يې بل څوک وو چي حال يې واخلی، نو په اصطلاح د«بیستو» په حساب کي ولاړل. کورنی يې تر ډیره د غم په حال کی د راتلو په هیله وی، تر هغو چي لس پنځلس کاله وروسته يې زړونو ومنله چي ځوانان يې په داسی یو جنګ کي وژل شوی چي له دوی سره يې هیڅ اړه نه درلوده. د خپګان خبره دا ده چي د وخت حکومت، چي له هند سره يې ښی اړیکی هم لرلی، هم هیڅ و نه کړل - شاید خبر شوی به هم نه وی!

له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری

د پکتیکا د ولایت له تشکیل څخه را پدیخوا د دولت حاکمانو یوه هم له ولس سره اشنایی نه درلوده او زړه يې هم نه ور باندی خوږیده. داسی حاکم به ډیر کم تیر شوی وی چي ولس ورسره شناخت یا دوی د سیمی او ولس سره شناخت لرلی وی. مرکزی حکومت همیشه د شپږمی ګوتی په شان معامله ور سره کړی ده. سره لدی چي میشتو ولسونو له دولت سره همیشه مرسته کړی خو دولت يې هیڅکله نه په غم او نه په خوشحالی کی شریک شوی دی. په لاندی کرښو کی د سپهسالار نادر خان او امیر عبدالرحمن خان یو څو خاطری چي له پکتیکا میشتو ولسونو څخه يې لرلی، را نقلوم.

وایی چي کله چي سپهسالار نادر خان د آزادی په جګړه کی د سروضی سیمی ته راغلی وو نو مشرانو د هغه د میلمه پالنی او احترام لپاره واړه ماشومان ورته درولی وو. وایی چي نادر خان له ورو جنکیانو څخه د دوی د نوم پوښتنه کوله او هری یوی به خپل نوم ور ته بیاناوو. د لین په پای کی یوی ماشومی ور ته وویل: «بله نسته». نادر خان ور ته وویل: میفامم، که دیګه نیست، میګم نامت چیست؟ هغی به يې په ځواب کی په معصومانه ژبه بیا بیا ور ته ویل «بله نسته!». تر هغو چي بل چا يې پاچا صاحب په مطلب پوه کړ!

کله چي امیر عبدالرحمن خان، د افغانستان فولادی پاچا، له خپل تره محمد اعظم خان سره یو ځای د امیر شیرعلیخان تر دوهم ځل پاچاکیدو وروسته تیښتی ته اړ شو نو د اوسنی پکتیکا له لاری له هیواد څخه ووت. امیر عبدالرحمن خان په خپلو خاطرو (تاج التواریخ) کی لیکی چي د زنه خان په سیمه کی تر اخری ماتی وروسته مجبور شوو چي د ذرمت (زرمت) له لاری سروضی، پیرمال (اورګون) او بیا په وزیرستان کی د مرغی سیمی ته ولاړ. امیر لیکی چي د سروضی، پیرمال اود مرغی ولسونو مو ښه میلمه پالنه وکړه. تر هغه په وروسته سفر کی مو هر څه تمام شوو او یوه روپی می درلوده. زړه می وشو چي غوښه وخورم ، غوښه، څه پیاز او غوړی مو واخستل او په اوسپنیز دیګ کی می په اور بار کړل. کباب ته می شوق شوی وو نو نیمه غوښه می په یوه رسی او د لرګو په څو ټوټو، وپییله او د اور له پاسه می ځوړند کړه. خو کله چي می له دیګ څخه خواړه را ایستل نو «سګی به ګمان اینکه طناب و یک رودهٔ حیوانی میباشد طناب را به دهن ګرفته کشید و طناب را با خود برد. سوارها دویدند نګذارند، ولی تمام مطبوخ ریخته بود» (یعنی کباب سپی یوور او په دیګ کی پاخه خواړه په خاورو کی چپه شوی و). (تاج التواریخ، ۱۲۶ مخ).

امیر عبدالرحمن خان په بل ځای کي لیکی چي د دغه سفر په جریان کی چي له وزیرستان څخه د کاکړو سیمی ته ولاړ نو هلته یی له یوه سړی څخه پسه واخیست او چي کله می پسه حلال کړ، څښتن يې وویل چي پښیمانه دی او بیرته يې خپل پسه وغوښت. ما ور ته وویل چي حلال شوی دی، هغه ټینګار کاوو او ویل يې چي په کرامت يې بیرته ور ته را ژوندی کړم...... څه وخت وروسته د هغه پسه خاوند د احترام لپاره راغی او په ډیر تعظیم سره يې کباب شوی وریځ او مستي را وړی. ما ځینی وپوښتل چي «چرابه بهانهٔ ګوسفند می خواستی نزاع نمایی؟ جواب داد محمد سرور خان در قندهار با من بد سلوکی کرده بود، حالا می خواستم در عوض از شما تلافی نمایم». (مخکینۍ مآخذ، ۱۳۱ مخ).

نتیجه او سپاربښتنې

لکه چي لیدل کیږی چي د پکتیکا سیمه او میشته ولسونه يې لکه چي د دوی حق دی، هغه ډول نه پیژندل شوی او نه معرفی شوی دی. د پکتیکا د ولسونو ډیری قربانی چي تر بل چا به کمی نه وی، حتی یادی شوی هم نه دی. د سیمی اوولسونو د مسایلو او ستونځو د نه رفع کیدلو اساسی عامل د ستونځو نادرست او سطحی تحلیل بلل کیدای شی. د اهل، متقی او زړه سواندی قیادت او حاکمیت نه لرل يې د سیمی او ولسونو د بدبختیو بل لوی عامل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحد په ساتنه کی د ولسونو رول او له هیواد څخه د باندی منازعو کی د پکتیکاوالو د قربانیو تاریخی شواهد شاید له ملی حکومت سره مرسته وکړی چی په بین الدولی منازعو کی يې دهیواد په ګټه و کاروی. پدې ترتیب کیدای شی پکتیکا والو ته يې هم کومه ګټه ورسیږی!

د سیمی د ځنګلونو پالل، احیا او ساتنه، تر مځکی لاندی اوبو څخه مناسبه فنی استفاده، د محصولاتو له پاره د بازار میندل، تخنیکی او فنی مشوری ور کول، او په عمومی توګه د ستونځو علمی تحلیل به د ولسونو د ژوند د سطحی د ښه والی او سوکالی لپاره ډیره مرسته وکړای شی.

پکتیکا وال زړور، کسبګر او زحمت کښ خلک دی او د مزدوری، کاروبار او تجارت لپاره هر ځای او هر ډول تکلیف ګاللو ته تیار دی. پکتیکا وال دسیمی او منځنی ختیځ په ټولو هیوادونو کی له لاسی مزدوری نیولی تر لویو لویو تجارتونو پوری په دلاوری او میړانه تر سره کوی. په هند، پاکستان او بنګله دیش کی د کاروبار کولو اوږده تاریخی سابقه لری چی د دغو هیوادونو ترعمرونو ډیر زیات دی، ډیر يې د منځنی ختیځ په هیوادونو کی او تر یوه حده د جنوبی اسیا په نورو پرمختللیو صنعتی هیوادونو کی ښه تجارتونه او کاروبارونه لری. برسیره پردې ډیر پکتیکاوال ځوانان هم په ایران کی په ډیرو شاقه کارونو کی مشغول دی. وايي چی «کلي مو لکه هوټل داسی دی- بل چیری يې ګټو او په کلی کور کې يې مصرفوو»! پدې ترتیب سره د پکتیکا والو ونډه د ملی اقتصاد په لوړولو کی هم تر نورو کمه نه ده. خو دغه ډول عایدات او عایداتی منابع هم دولتی تنظیمونی او منل ایجابوی تر څو د سیمی او ولس په خیر ښیګڼه کی کار ځینی واخستل شی.

په درنښت
داکتر منصوري

اخځلیکونه/مآخذ

امیر عبدالرحمن خان (۱۳۷۳ هش). *تاج التواریخ - تاریخ افغانستان*. پیبنور: سبا کتابخانه.

بینوا ویبپاڼه بریښنایی سایټ د حمل میاشت، ۱۳۹۲ هش نشریات.

دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د منهاج الدین سراج جوزجانی *طبقات ناصری* کتاب په حواله.

رفیع، حبیب الله. (۱۳۸۶ هش) . *کتابونه دریابونه*. پیښور: د صافی د موقوفاتو اداره.

سید رسول (۱۴۰۵ هش). *نظری به عهد سلطنت آمانی*. پیښور: کمیټه فرهنگی اتحاد اسلامی.

عبدالحی حبیبی (۱۳۴۶ هش) *تاریخ مختصر افغانستان*.

کهزاد، احمد علی (۱۳۴۶هش) *افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان*.

کابل: دولتی مطبعه. د کتاب چاپولو مؤسسه، ۴۱ خپرونه.

گوملی، نواب. *خلقت په پښتو ژبه د قرآن کریم د څو سورتونو تفسیر*. ډیلی:

منصوری، امیر محمد (۱۳۹۲ هش پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی. تاند بریښنایی سایټ.

له یو شمیر افرادو څخه مستقیمي اوریدلي کیسی او مصاحبې.

د لیکونکی خپل ځانی مؤثق مشاهدات او لیدنی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library